Waarom de Amsterdamsche kerkeraad in 1886 in 't bekende geval anders had moeten handelen?

Mijn antwoord is: die kerkeraad moest naar zijne overtuiging handelen en naar die overtuiging kon hij niet anders handelen dan hij deed.

Maar de overtuiging van dien kerkeraad deugde niet.

U schijnt de meening toegedaan, dat mijn opvatting van het wezen der Nederlandsche Hervormde Kerk en de opvatting van den kerkeraad van Amsterdam identieel zijn en ze verschillen hemelsbreed.

Dat blijkt ook reeds daaruit, dat u den titel mijner brochure willekeurig hebt veranderd. Daar staat: *de* onwaarheid *der* Nederlandsche Hervormde Kerk, en u leest alsof er sprake was van *eenige* onwaarheid *in* de Nederlandsche Hervormde Kerk.

Of de uitdrukking die ik koos, taalkundig juist is?? Maar ze is duidelijk. De kerkeraad in quaestie geloofde, dat er was een Christelijke kerk, genaamd Nederlandsche Hervormde, en dat een zelfstandige openbaring van die kerk te Amsterdam bestond waarvan hij, kerkeraad, de raad was. En ik geloof *niet*, dat er een Christelijke kerk bestaat, genaamd Nederlandsche Hervormde.

Die Nederlandsche Hervormde kerk, *zooals ze* NU IS, is geen kerk en wil het ook niet (meer) zijn. 't Is een inrichting die samenvat allerlei vereenigingen, broederschappen en kerken, benevens een aantal individuen zonder eenige overtuiging. Dus ook kerken en ook Gereformeerde kerken, maar ook *rechtens, uit haren aard*, modernen. De waarneming zal toch ook hier wel het meest juiste inzicht geven, en die waarneming leidt tot mijne opvatting.

Als ik nu een moderne moet inschrijven in 't lidmatenboek, dan doe ik dat, omdat ik daarmeê absoluut niets verklaar omtrent zijn belijdenis. (Maar dat zeg ik er hier duidelijk bij).

En eerst wanneer ik bemerk, dat hij wil aanzitten aan 't Heilige Avondmaal, dan ga ik hem persoonlijk zeggen, dat hij voor God daarop geen recht heeft, dat hij, indien hij zich niet bekeeren wil of kan, moet gaan naar een moderne avondmaals-imitatie.

Het koninkrijk Gods moet toch niet gedient door de politie, *dat is toch ook uwe meening niet.*

Waar ik dan de kerken vind, waaraan ik ze herken, dat alles meen ik duidelijk gezegd te hebben in mijn vlugschrift.

't Citeeren van die eene paragraaf zonder de aanduiding, dat er in deze quaestie nog een vervolg was, is dan ook zeer onbillijk.

»Als men u dwingt, uittreden, wat 't ook koste", maar men dwingt ons niet.

Men dwingt mij niet te verklaren, dat alle Nederlandsch Hervormde Christenen onze belijders zijn; men dwingt mij niet, om te gelooven, dat een modern avondmaal 't zelfde is als des Heeren instelling.

't Grondbezwaar, dat ik heb tegen de doleantie is 't zoeken van 't martyrium, voorwaar een afkeuring, die een lofspraak inhoudt.

En ten slotte, waaruit besluit u, dat ik tegenover u sta? Is gescheiden zijn 't zelfde als tegenstander zijn? Staat b. v. een zendeling, die individueel uitging, tegenover de Christenen in 't moederland?

Hopende uwe kritiek aangaande 't middenpunt van mijn opvatting te mogen vernemen,

ben ik uw dw. br. in Chr.

Buurse, G. BRUNA.

Gaarne nemen we dit schrijven op.

Voor onze dupliek is in dit nummer geen plaats te vinden.

Onthouding.

XXII.

Veel meer nog dan in de *School* schuilt in het *Huisgezin* een kracht, die, mits goed gericht, afbreuk kan doen aan het Alcoholisme; maar die ook omgekeerd, indien ze verkeerd werkt, de zonde van het Alcoholisme zoo geducht in de hand werkt.

Deze kracht van het huisliik leven werkt door het voorbeeld, door het gesprek, door lectuur, door gewoonte, en door deze vier op de persoonsvorming van het opkomend geslacht.

Er gaat invloed uit op het kind in huis. Op het ééne kind meer dan op het andere, omdat het ééne kind passief van aard is, en schier geheel gevormd *wordt*, terwijl het andere kind, minder lijdelijk van aanleg en minder receptief van neiging, voor een goed deel *zichzelf* vormt. Maar uitgaan blijft de invloed van het huisgezin altijd, en heel het opkomend geslacht wordt er, min of meer, door bewerkt.

Nu bezit het *voorbeeld* hierbij stellig het meest invloedrijk vermogen. Het voorbeeld van vader en moeder. Het voorbeeld van oudere broeders en zusters. Het voorbeeld van dienstboden. Het voorbeeld ook van wie aan huis komt als vriend of kennis.

Er is dus te rekenen met het voorbeeld van *dezen allen saam.* Met het geziene leven, gelijk het op allerlei manier in uw huis, door wie er hoort of komt of gaat, doorleefd wordt. En vader en moeder vergissen zich zeer, zoo zij zich inbeelden, dat het in hoofdzaak alleen op *hun* voorbeeld aankomt. Veeleer mag gezegd, dat niet weinige kinderen, zoodra ze over de twaalf komen, sterker hechten aan het voorbeeld van een ouderen broeder of zuster, van een familielid van buiten, van een snaakschen vriend die over den vloer komt, of zelfs van een dienstbode.

We zeggen daarom niet, dat er van het eigen voorbeeld van vader en moeder geen werking uitgaat. Een stille, diepere werking altoos. Waar we slechts tegen opkomen is tegen de slapheid en onnadenkendheid van zoo menig ouderpaar, dat nog wel let op het voorbeeld dat het zelf aan de kinderen geeft, maar van den prins geen kwaad weet, waar sprake is van andere personen in hun huis.

Vooral in Christengezinnen is het plicht op *geheel de omgeving* te letten, en op allen invloed saam die uit *gansch* het huislijk leven op het kind uitgaat, scherp het oog te houden.

Nu zijn er onder die invloeden die ten goede, en andere die ten kwade werken, zonder dat men die laatste altoos kan afsnijden. Een kennis die kwaad op uw kinderen inwerkt kunt ge mijden, een dito vriend buiten uw huislijken kring houden, een dienstbode verwijderen. Maar oudere broeders en zusters hooren tot uw huisgezin, en met familieleden staat ge in een betrekking, die niet van uw wilskeuze afhangt.

Toch dient ook in die beide laatste gevallen ten slotte doorgetast. Met familieleden van wie ik zie dat een slechte invloed op mijn kind uitgaat, leg ik het niet te druk aan en waar het moet geef ik ten leste te verstaan, dat mijn eigen kind mij nader is, dan een oom of tante. En is er onder uw oudere kinderen een mislukt kind, dat kwaad wil, en de jongeren dreigt aan te steken, dan kan het niet slechts geraden, maar zelfs plicht zijn, zulk een gevaarlijk kind buitenshuis te doen; mits natuurlijk op voorzichtige wijze, en zóó dat de uitkomst mogelijk blijve: »Ik heb van anderen moeten leeren wat ik thuis niet leeren wou".

De invloed van het *levende voorbeeld* op het opkomend geslacht gaat elken anderen invloed zoo ver te boven, dat met dien invloed bij uw kinderen *niet* te rekenen eenvoudig *liefdeloos* is.

Zelfs moet met dien invloed van het levende voorbeeld volstrekt niet alleen ten opzichte van bepaalde ondeugden, en *in casu* van dronkenschap worden gerekend.

Ergerlijke misdraging werkte niet zelden eer als *afschrikwekkend* voorbeeld, en het kwam niet zelden voor, dat het *zien* van de ellende van een dronkaard-oom, of dronkaard-vader, de kinderen voor altoos van den lust naar het glas genas.

In ons menschelijk leven hangt alles saâm. Onze uitspattingen met de neigingen van onze inborst. De zuiging van ons hart met den grondtoon van ons leven. Die grondtoon nu van het leven in uw huis kan ernstig, kan onverschillig, of kan los zijn. En al naar gelang de verschillende personen die bij u over den vloer komen, die losheid nog losser maken, die onverschilligheid nog slapper doen worden, of dien ernst aanbinden, gaat er een *algemeene invloed* op uw kind uit die zijn neigingen bepaalt, en daardoor straks zijn uitspattingen bevordert of tegenhoudt.

Ernst, diepe ernst des levens moest de grondtoon van elk Christelijk gezin zijn, en uit het Christengezin moet geweerd, al wat aan dien levensernst afbreuk kan doen. Niet alsof er in *gemaakten* ernst heil stak. Een ernst die niet natuurlijk is, en juist deswege met vroolijkheid zich mengt en met humor omstrengeld is, sluit het hart van het kind toe en werkt niet zelden meer tot schade dan ten goede. Maar de goede, de dege, de van Gods Geest bezielde ernst is de levenslucht die uw kind moet inademen, en daarom vergiftigt ge uw kind, zoo ge over uw vloer allerlei gezelschap brengt, dat met dien ernst half den spot drijft en lust heeft in zedelijk of godsdienstig scepticisme.

De invloed die van het *woord* uitgaat, sluit zich juist in dit opzicht zoo nauw aan den invloed van het *levende voorbeeld* aan; vooral den invloed van de gewone *conversatie.*

Die conversatietoon, de gewone toon der gesprekken, is ook in sommige Christelijke kringen thans zeer diep gezonken. Hij is de eene maal nietig, onwezenlijk en onbeduidend. De andere maal eindeloos lachzick en gekscherend. Weer een andermaal zondig door onkuischheid, lasterzucht of geldgierigheid. En meer dan men denkt is het juist deze nietige, gekscherende en zondige conversatie die het kinderhart bederft.

Ook hen die hier niet op toezien, bij wat ze zelf in het dagelijksch gesprek verhandelen, en door anderen aan hun tafel of in hun woonvertrek verhandelen laten, schieten dan ook zeer stellig in den plicht van opvoeding tekort, en bezondigen zich aan hun kinderen. Iets wat evenzoo geldt van de lectuur die in huis komt, of doordat ze die zelven aan hun kinderen geven, of wel dat de kinderen die zelven steelsgewijs in huis halen, zonder dat vader of moeder er op let.

Geheel deze breede invloed van het leven in huis, van de conversatie, en van de huislijke lectuur, kan nu 'tzij ten goede 'tzij ten kwade, óf rechtstreeks óf ook zijdelings op het Alcoholisme inwerken.

Deze drieledige huislijke invloed werkt in dit opzicht *rechtstreeks*, indien er sprake is van lectuur, die opzettelijk de drankzucht bestrijdt of ook regelrecht het misbruik van den drank aanmoedigt; indien de conversatie bepaaldelijk over het schadelijke van den drank loopt om dien af te keuren of te vergoelijken; of ook indien de personen die bij u over den vloer komen strenge onthouders of strakke drinkers zijn.

En zeker ook met dien rechtstreekschen invloed moet gerekend.

Maar toch de *zijdelingsche* invloed werkt ongemeen veel sterker. Ook zonder dat er van drank sprake is, of een karaf of flesch op tafel komt, strekt levenstoon, toon van gesprek en inhoud van lectuur om de vermogens van het zedelijk leven, om den ernst, waarmeê men het leven opvat, om de gesteldheid van het gemoed, te binden in banden van zelfbeheersching en verantwoordelijkheid voor God, of wel aan het spel van wilkeur en inval over te gaan.

En niets zoozeer als deze grondgesteldheid in het gemoedsleven van uw kind, bereidt het voor, om later in den strijd met de drankzonde, onder te liggen of te overwinnen.

Demonstratie.

Het officieele verslag in het *Oosten* van de samenkomst te Neerbosch is thans genaderd tot de bekende vergadering van Woensdagavond, waarin de heer Lohman sprak.

Hetgeen daarin als door hem gesproken voorkomt, bevestigt hetgeen wij onlangs mededeelden, dat zijnerzijds *geen* demonstratie' was bedoeld.

Over het kritieke punt toch lezen we in het verslag, als door hem gezegd, dit:

Ik beweer dus niet, dat een politiek man nergens goed voor is, en ik zeg derhalve: bidt ook gij voor de politieke mannen. Gij, die u wijdt aan de philantrophie, ontmoet veel teleurstelling, veel ondankbaarheid, maar gij ontmoet toch ook veel voldoening. Gij ontmoet menigmaal menschen, die op later leeftijd u danken, dat gij ze hebt mogen redden; gij ontmoet veel vrienden, veel liefde, maar van dat alles ontmoet de politieke man weinig. Hij wordt soms geëerd; als hij daar heel veel om geeft, is dat een belooning; maar liefde ontmoet de politieke man nooit. Hij moet wetten maken; als de een klaar is de andere. De wet is een dorre letter en er is niemand, die er hem voor dankt. Daarom zeg ik: als gij denkt aan politieke mannen, bidt ook voor hen, want ook zij staan in den dienst van den Heere Jezus. Dat moeten we niet uit het oog verliezen. Wij hebben elkander noodig, of liever, wij hebben allen zonder onderscheid Jezus Christus zelf noodig. Dat is het allereerste beginsel van het ware antirevolutionaire staatsrecht. Wat wij doen op het terrein van de politiek en op dat van de philantropie is ten slotte niets anders dan den Heere onzen God liet te hebben en onze medemenschen als onszelven.

Nu daargelaten de vraag, of het waar is, *dat de politieke man nooit liefde ontmoet*, alsook of het juist gezegd is, dat het geven van zich zelf *»het allereerste beginsel van antirevolutionair Staatsrecht,"* niet van antirevolutionaire practijk in de politiek, maar van het *Staatsrecht* is, ligt op zich zelf in deze woorden zeker niets *demonstreerends.*

Intusschen is hiermede de zaak nog niet tot klaarheid gebracht.

Onmiddellijk toch op de rede van den heer Lohman volgt in het verslag:

Ds. De Jonge dankte Prof. Lohman voor zijn woord, stelde in 't licht, dat er behoefte is aan eenheid en dat het zoo goed is, wanneer broeders van verschillende roeping hun getuigenis laten hooren. Daarop noodigde hij Ds. W. Hoek van Brussel uit de aanwezigen toe te spreken.

Hier nu worden twee dingen verzwegen: 1°. wat Ds. De Jonge op het gesprokene van den heer Lohman sprak, en 2°. dat de vergadering daarop met Ps. 134: 3 hem toezong.

Die verzwijging is wel eenigszins vreemd.

Juist dit feit trok algemeen de opmerkzaamheid, en bladen die over heel de verdere samenkomst van Neerbosch zwegen, haastten zich dit feit wereldkundig te maken.

En zie, het officieele verslag, dat anders *elk woord* weergeeft, verzwijgt hier zelfs het geheele voorval.

Sterker nog, het verslag sluit het voorval uit.

Er staat toch: *Daarop*, d. i. nadat Ds. De Jonge gesproken had, nam Ds. Hoek het woord.

Ter afwisseling van deze zonderlinge weglating sta hier uit dit laatste woord deze lezenswaardige aanhaling:

Als we spreken van krankheden, laat ons dan ook ons zelf niet vergeten; laten we dan ook spreken over eigen krankheden en vragen: welke is onze eigen krankheid in ons eigen geestelijk leven. Ziet, dan moeten we tot de belijdenis komen, dat er nog wondeplekken zijn aan het lichaam van het Christelijk gemeentelijk leven. Wanneer we in onze gedachten het leven der maatschappij overzien, dan nemen we iets waar wat mijne oogen ook in Brussel waarnamen n.l. dat er een zekere krankheid is, waaraan, te midden van al den arbeid, de Christenen onzer dagen lijden, een krankheid, die, als we er oog voor krijgen, ons met vrees kan vervullen. Ik las dezer dagen een boekje van Kierkegaard: »Wees gewaarschuwd" en vond daarin de volgende uitspraak: Als wij Christenen zoo vroom zijn geworden, dat we niet meer sidderen tegenover de Heiligheid Gods, dan zij God onze ziel genadig. Hij, die dat boekje inleidt, vestigt daar de aandacht op en geeft deze teekening van het Christelijk leven onzer dagen, dat onze vroomheid in zich verbergt een wereld van »lichtzinnigheid." Wat is de krankheid van ons eigen Christelijk leven? In één woord, — als het *niet* waar is, wischt het uit uw geheugen, — *ijdelheid.* Het Christelijk leven verteert zich ook in Brussel bij velen in ijdelheid. Dat is de zonde van het einde dezer eeuw, van zoo menigen Christen, die allerlei vereenigingen opricht, van zoovele kransen en kringen, waarin hij zich beweegt. Ijdelheid, laat ik u die zonde noemen als de samenvatting van velerlei kwaad, als de zonde, die de wortel is van allerlei ongerechtigheid, ook te midden van het Christelijk leven.

Aan dit woord onze hulde.

Dit is metterdaad het kwaad, altoos weer door het Methodisme gevoed.

Oordeel van een Philoloog.

Veel komt het niet meer voor, dat een Philoloog zich met Godgeleerde vraagstukken bezighoudt, en minder nog dat een Philoloog tegenover Theologen optreedt, om *tegen* hen de Schrift, die zij aanrandden, te verdedigen.

Dr. Friedr. Blass, hoogleeraar te Halle, trok daardoor te meer de opmerkzaamheid tot zich, toen hij kort geleden het opnam voor de echtheid van de Handelingen der Apostelen, vooral door de algemeene verklaring, die hij in zijn strijdschrift ten beste gaf.

Hij beleed namelijk schuld in zooverre de Philologen begonnen waren met langen tijd deze zelfde soort afbrekende critiek op de classieke studiën toe te passen. Zij waren het, die de kunst »des Zerschneidens" uitvonden.

Toen zijn de Theologen door hen aangestoken geworden, die precies dezelfde kunst op de Heilige Schrift zijn gaan toepassen.

Maar nadat nu de Philologen reeds lang tot de erkentenis zijn gekomen, dat ze de realiteit der historie, d. i. de werkelijkheid van hetgeen de geschiedenis ons verhaalt, tegen alle recht en rede hadden prijsgegeven, en de uitgravingen van Troje onder Schliemann en Dorpfeld maar al te duidelijk de waarheid van wat de Ilias bezingt voor oogen stellen, gaan de Theologen nog altoos met hun gevaarlijk bedrijf voort.

Wel hebben de opgravingen in Egypte, Ninivé, Babylon enz., duchtige critiek op hun critiek uitgeoefend, maar.... ze hollen maar door, de Modernen voorop, en de Ethischen achter hen.

Iets waarbij ze dan, ter misleiding van de jongeren, nog de booze gewoonte hebben, om telkens luide te verklaren, dat dit en dat nu tamelijk wel als zeker resultaat van *de* wetenschap vaststaat. Wie dan zoo vrij is, niet met hen te loopen, heeft dan alvast het brandmerk beet van *onwetenschappelijk* te zijn; iets wat voor opkomende jonge mannen zoo ongeveer hetzelfde beduidt als een achterling, een idioot, een dompel, een sul der sullen.

Ten opzichte van de Handelingen komt Prof. Blass daarom met al de autoriteit van zijn philologischen naam op, om duidelijk te maken, hoe al het bezwaar tegen de redactie van dit boek geopperd, zich volkomen oplost, zoo men zich wel in die tijden terugdenkt.

We mogen hierop te eer wijzen, omdat Dr. Rovers er zelf in het *Bijblad* van de *Hervorming* opmerkzaam op maakt, met een eerlijkheid die te waardeeren valt.

Hij schrijft er van:

Uiterst gering is de ingenomenheid van dezen philoloog met de meeste theologen van onzen tijd, die volgens hem de kunst »des Zerschneidens" van de philologen overgenomen hebben. Maar gelukkig kan Blass getuigen, dat deze kunst veel minder dan vroeger beoefend wordt door philologen »da wir ja auszer anderen Gründen sehr wohl erkannt haben, dasz die meisten Schwierigkeiten nicht durch die Dinge, wie sie liegen, sondern durch unsere Unwissenheit entstehen." Ook verwacht Blass, dat voor philologen de tijd zal komen, wanneer zij, door de onsterfelijke verdienaten van een Schliemann, een Dorpfeld e. a. beter onderricht, zullen gelooven, dat Troje door een Grieksch leger verwoest is en Helena tot den oorlog aanleiding heeft gegeven. Maar ongelukkig gaan volgens dezen geleerden philoloog de theologen nog steeds voort met de berichten in de Evangelien en de Handelingen als valsch te beschouwen en op hun nevelachtige ontdekkingen te vertrouwen! »Denn was kann aus Nebel und Rauch entstehen als wieder Nebel und Rauch?"

Op het geding zelf over de redactie van de *Handelingen* kunnen we hier niet ingaan. Ter illustratie zij er slechts zooveel van gezegd, dat er hier en daar opmerkingen in het handschrift te Canterbury van de *Handelingen* voorkomen, die van de gewone lezing afwijken, en zoodoende den tekst onzeker maken.

Prof. Blass oordeelt nu, dat dit verschijnsel zich uitnemend wel verklaren laat, zoo men onderstelt, dat Lucas eerst in klad, toen in het net schreef, en bij het schrijven in het net hier en daar ter verduidelijking nog iets inlaschte, of ter bekorting iets wegliet.

Dr. Rovers zegt er van:

Een enkel woord over Blass' hypothese, waartegen zij, die met de classieke Grieksche literatuur vertrouwd zijn, volgens hem geen bezwaar zullen hebben: »Wir haben die Schrift in einer doppelten Fassung, einer ursprünglichen und einer verbesserten: nicht sind beide gleichermaszen, aber in den Text gehört natürlich die letzere."

Onder de schriften van het N. T. kan alleen bij de lucanische het vroeger aanwezig zijn eener dubbele »Fassung" aangenomen worden. Waarom? Omdat zij aan den zanzienlijken Theophilus opgedragen zijn. Aan hem zond Lukas zijn beide geschriften in het net, op goed papier. Kladen netschrift zouden identisch kunnen zijn, als Lukas een rijk man geweest was, die er een slaaf als schrijver op nahield. Maar omdat Lukas een arm man was, wellicht *sine servo et arca*, diende hij zelf de taak van het overschrijven op zich te nemen en dit gaat niet zonder veranderingen en verkortingen.

Dr. Rovers is het hiermede nu wel niet eens, en acht dat uit niets Lucas' armoede blijkt, omdat hij arts was en in den dienst der Zending ging.

Maar waaruit blijkt, dat Lukas een arm man was? In paulinische brieven heet hij »de geliefde arts", een medearbeider van Paulus, die met den apostel te Rome vertoefde. Ook in de latere traditie vernemen wij niets omtrent zijn armoede.

Alsof een man als Dr. Scheurer, een kundig arts en in den dienst der Zending, niet evenzoo, bij gemis van een klerk of secretaris, zelf moet schrijven al wat hij verzendt?

Armoede en armoede zijn twee, dat weet toch Dr. Rovers ook wel.

Ook onze meeste predikanten zijn wel niet *arm* in den zin van *armlastig*, maar arm met dien verstande, dat ze geen klerkenhulp kunnen betalen en zelf pennen moeten, zijn ze, op enkele hooge uitzonderingen na, zeer zeker.

Een tractaat om te lezen.

»De strijd om het huisgezin" is een schoon boekske van Ds. Rudolph. van Leiden, bij Herdes te Amsterdam verschenen, waarop we zonder voorbehoud de aandacht vestigen.

Het behandelt achtereenvolgens: Het huisgezin, het socialisme, de mannen van de fabriek, de leer der vrije concurrentie, de heerschende tijdgeest, het Malthusianisme, het nieuw Malthusianisme, Patrimonium. En het Sociaal Program van Patrimonium.

Onderwerpen om van te watertanden.

En de behandeling is pittig, frisch en in gansch gezonden geest.

Uit de Pers.

In de *Bazuin* helpt Ds. Gispen broeder Krabbendam terecht.

Deze broeder waande, dat de werking van den Heiligen Geest ontbrak, zoolang er geen geest van opwekking in de gemeente uitkwam.

Daarvan nu zegt Ds. Gispen:

Onze briefschrijver van de vorige week, br. Krabbendam, stelt o.a. de vraag: *»Hoe kunnen onze voorgangers zoo roemen op de herleving van het Calvinisme, terwijl het schijnt, dat de Heilige Geest, die toch de levenwekker moet zijn, zich van de gemeente onttrekt?"*

Dikwerf word ik, zulke woorden lezende, getroffen door de aangeboren scherpzinnigheid, waarmede sommige niet bestudeerden begaafd zijn, en waarmede zij ernstige dingen zeggen, zonder het eigenlijk uit te spreken.

Zoo zegt onze briefschrijver niet, dat de Heilige Geest zich aan de gemeente onttrekt, maar dat het *zoo schijnt.*

Wat kan men hier nu op antwoorden? Immers niets. Men zou kunnen zeggen: Schijn bedriegt. Maar dan hoort men zich toeroepen: Gij maakt er u van af!

De onttrekking van den Heiligen Geest is het zwaarste oordeel, dat over een persoon, een kerk, een generatie, een volk komen kan.

Dat was het oordeel der eerste wereld.

Dat was het oordeel over het hardnekkig Israël.

Dat is het oordeel over het afvallig Christendom, dat in anti-Christendom ontaardt, en over hetwelk God zendt *een kracht der dwaling, opdat zij de leugenen gelooven!*

Volgens br. Krabbendam *schijnt* dit oordeel reeds gekomen te zijn over de Gereformeerde kerken!

Inderdaad, het is treurig!

En toch geloof ik niet, dat ook br. Krabbendam dit bedoelt. Er worden soms woorden en uitdrukkingen gebruikt, waarvan men de beteekenis niet begrijpt, noch welker strekking men doorziet.

Dit geschiedt somwijlen door mannen, aan wie men andere eischen mag stellen dan aan ongeleerden, en daarom is het mede aan laatstgenoemden niet euvel te duiden, als zij zulke woorden bezigen.

Waarschijnlijk heeft onze briefschrijver zijn indruk willen uitspreken, dat men tegenwoordig zoo zelden hoort van plotselinge bekeeringen, van opgewekt geestelijk leven, van toenemen in onderwerpelijke gelootszekerheid en heiliging des levens, van gemoedelijke gesprekken uit en over het gemoedsleven, en — in verband daarmede — van eenvoudigen, hartelijken omgang met elkander, van die eenheid en gemeenschap, die de kern uitmaakt van de gemeenschap der heiligen, van het bekende: »Zoete banden die mij binden," enz.

En zie, mijn vriend, als het daar nu op aankomt, hebben ze mij dadelijk meê. Als we dat er nu nog bij hadden, zou ik zeggen: wij beleven een uitnemenden, heerlijken tijd! En als ik denk aan wat ik zelf op dit gebied, en persoonlijk èn in de bediening des Woords, in den eersten tijd, nog ervaren heb, dan ben ik ook geneigd, om de vorige dagen te prijzen boven de tegenwoordige.

Lang vóór 1886 evenwel was het met deze dingen onder ons al heel wat achteruitgegaan. Er gingen vele stemmen op tegen de mystiek, en dat ziekelijke en gemoedelijke, en in de karikatuur van *»Vrouw Bromsen,"* of een ander, stelde men de niet verstandelijke, heldere vroomheid op de kaak. Men begon het Christelijk leven steeds meer »verbondsmatig" en — practisch op te vatten. Men moest niet meer zich laten wiegelen op zijn gevoel; men moest wat doen; iedereen moest aan 't werk gezet. Tal van vereenigingen werden in het leven geroepen. Ons thuis blijven werd weinig. Vrome gezelschappen verdwenen voor de koesterende stralen van allerlei Christelijken arbeid. Men ging onderwijzen, Evangeliseeren, de klok luiden, voor men zelf goed wist, waar de klepel hing. We kwamen in aanraking met en in gezelschap van allerlei »Protestanten," vijanden van de Gereformeerde leer en van — het Calvinisme bij uitnemendheid. Wij werden geprezen en als verlichten beschouwd, die niet bekrompen kerkistisch waren, maar ruim Evangelisch. En met Hervormden kwamen we weder op goeden voet.

Zoo stonden de zaken vóór '86.

En nu wil het mij voorkomen, dat we juist in de herleving van het Calvinisme de goede hand des Heeren over ons volk hebben op te merken.

Want wat is de vrucht van de geestelijke opwekking in de eerste helft dezer eeuw en buiten onze Gereformeerde kringen?

Behalve het bestaan van bekeerde individuën en eenige vereenigingen van philantropischen aard, kan men zeggen, dat zij hoegenaamd geen vrucht heeft nagelaten. Noch voor de kerk, noch voor den staat is zij van beslissenden invloed geweest.

En dat kan ook niet.

Persoonlijke, geestelijke opwekking blijft bij den enkelen persoon staan. Er komen bekeerde individuën, maar er komt geen kerk, geen Instituut waarin Woord en Geest werken het werk Gods, noch om de gemeente, tot het eeuwige leven uitverkoren, te vergaderen, te regeeren en te beschermen. De kinderen der opgewekten, zelven niet opgewekt, blijven niet zelden in de wereld, worden met den geest der wereld gedrenkt, en dienen, met het stoffelijk kapitaal door de godsdienstige ouders, met groote zuinigheid en soberheid des levens, vergroot en bewaard, de wereld. En de kinderen der kinderen moeten, als er van »reveil" gesproken wordt, vragen: gunst, wat is dat?

En het leidt geen twijfel, of de Afscheiding zou evenmin iets duurzaams en blijvends hebben nagelaten, zoo niet de Dordsche Kerkenorde, d. i. het Calvinistisch beginsel, haar gered had, door de sektarische en revolutionaire bestanddeelen te bedwingen en — zooveel de omstandigheden toelieten — naar gezonde, kerkelijke regelen te wandelen.

Maar nu leven er Christenen in ons midden, die in wat de geleerden noemen de institutaire kerk niets zien dan menschenwerk, waaraan de Heilige Geest vreemd is.

Het kerkenregiment is voor hun bewustzijn geen werk des Heiligen Geestes, maar menschenwerk, overblijfsel van priesterheerschappij enz. Alleen wat op de plotselinge bekeering en een opgewekt geestelijk leven betrekking heeft, is voor hen werk des Heiligen Geestes. Voor de meer oppervlakkigen is het de Evangelisatie en de philantropie, waarin alleen het werk des Heiligen Geestes zichtbaar wordt.

Van dit gebouw is het Leger des Heils de sluitsteen.

Meer kan ik daar deze week niet van zeggen. Maar het genoemde acht ik voldoende om u te doen gevoelen, hoe wij bij den strijd van buiten inwendig met veel misverstand en velerlei moeilijkheden te worstelen hebben.

Gelukkig dat wij weten, d. i. gelooven, dat de Heere onze God zijn eigen werk in het leven houdt.

Op het hoofdpunt is dit de juiste weerlegging.

Feitelijk loochent de gewraakte voorstelling de inwoning en het werk van den Heiligen Geest in de geloovigen, en waant dat hiervan dan alleen sprake kan zijn, als er iets geestelijk buitengewoons gezien wordt.

Hiermeê ontkennen we niet, dat er niet tijden zijn dat de inwonende Heilige Geest doorwerkt, tijden dat Hij bedroefd wordt en schuilt; maar eerst moet de belijdenis weer vaststaan, dat de Heilige Geest in de gemeente *woont*, en er *eeuwig in zal blijven.*

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 30 October).

Vergadering der Classis Tiel, gehouden te Zalt-Bommel 6 October 1896.

Tot praeses wordt benoemd: Ds. J. Kok, tot scriba Ds. Lanting.

Een officieel rapport van deputaten »voor den Evangelie-arbeid op die plaatsen in de Classis, waar nog geen Gereformeerde kerk is," kon niet uitgebracht worden, omdat de kerkeraden, hiervoor aangewezen, nog niet samen geweest waren. Enkele plaatsen worden echter genoemd, die geschikt geacht werden, om daar den arbeid aan te vangen o. a. Beesd, Buren en Opijnen.

De Classis droeg aan deputaten op, die zaak te bevorderen.

De kerk van Aalst deelt meê, dat zij in onderhandeling is getreden met de kerk van Veen —